

343.1
(497.11)

639.

ПРЕИНАЧАВАЊУ ПРЕСУДА НА ШТЕТУ ОПТУЖЕНОГА

(REFORMATIO IN REJUS)

ОД

Dr. M. МИЉКОВИЋА

апелационог судије

Прештампано из АРХИВА ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

БЕОГРАД.

ШТАМПАРИЈА „ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“
ДМИТРИЈА ГАВРИЛОВИЋА (ПРЕЂЕ А. М. СТАНОЈЕВИЋА)
КНЕГИЊЕ ЈУБИЦЕ УЛ. БР. 6.

1913.

605
W-126

Генерал. Капитану Иванковићу, Судуји Касаци.
Судуји у злате свет. мидоване
Милановићу.

О ПРЕИНАЧАВАЊУ ПРЕСУДА

НА ШТЕТУ ОПТУЖЕНОГА

(REFORMATIO IN REJUS)

Уведено у нови инвентар бр. 696

1 Јануара 1942 год.

Београд.

од

Др. М. МИЉКОВИЋА

апелационог судије

Прештампано из АРХИВА ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

БЕОГРАД.

ШТАМПАРИЈА „ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“
ДАМИТРИЈА ГАВРИЛОВИЋА (ПРЕЂЕ А. М. СТАНОЈЕВИЋА)
КНЕГИЊЕ ЉУВИЦЕ УЛ. БР. 6.

1913.

О ПРЕИНАЧАВАЊУ ПРЕСУДА НА ШТЕТУ ОПТУЖЕНОГА

(REFORMATIO IN REJUS)

Питање, којим се ми хоћемо да позабавимо у овој расправи, спада не само у ред интересантних, већ и веома важних кривично-процесуалних питања. У позитивном законодавству усвојен је принцип: да виши суд може преиначити пресуду на штету оптуженога само онда, ако има незадовољства од стране онога, који се по закону за тужиоца узима. Овако је у нас (§ 266. зак. о пост. суд. у крив. делима), а тако је и у осталим законодавствима културних држава. И ако у францускоме *code d' instr. crim.* нема изречне одредбе о овоме, ипак и француски теоретичари и пракса узимају, да се оптуженоме не може казна повећати, ако има само његовог незадовољства.

У овоме питању теоретичари нису се могли сложити и с времена на време подизао се по неки научнички глас противу ове забране т. зв. *reformatio in rejus*.

Да би се у овом питању могло доћи до што правилнијег суда и закључка потребно је, да се изнесу разлози, који су руководили како позитивна законодавства тако и теоријске браниоце забране *reformatio in rejus*.

Пре свега ваља нагласити да забрана *ref. in. rejus* доводи своје порекло из Француске. По једном мишљењу франц. Држав. Савета од 12. новембра 1806. апелациони суд није смео мењати оне делове првостепене пресуде противу којих се не жали оптужени. А ово се базирало на томе, што се узимало, да је онај део пресуде, противу кога се оптужени не жали, постао извршини¹.

¹ Dr. Norden, Zum Verbot der *reformatio in rejus*, Zeitschrift f. d. ges. Strafrechtswiss. Bd. XXIX. (стр. 781—798).

Да је овај разлог ништаван изилази по себи, јер презумција о извршности оног дела пресуде, на који се оптужени не жали, кроз је погрешна. Јер све дотле, докле једна пресуда подлежи разматрању више инстанције, она се не може сматрати за извршну. *Сојферт*¹ између осталог умесно примећује, да ова тако звана релативна извршност пресуде није разлог за забрану *ref. in rejus*, већ њена последица.

Да наведемо сада разлоге, који се од стране бранилаца ове забране преиначавања на штету оптуженога наводе.

На првом месту наводи се као разлог, да би било неправдо, да се оптуженоме с једне стране даје правно средство, које се има сматрати као законска бенефиција, па га одмах с друге стране довести у опасност, да може још строже бити осуђен. Услед овакве опасности оптужени би у многим случајевима па и када има објективних разлога да се пресуда у његову корист преиначи, одустао од подношења незадовољства. *Шварце*² и *Лилијентал*³ нарочито наглашавају, да је незадовољство оптуженога бенефиција једне парничне стране и да делокруг рада вишег судије зависи од воље те стране. *Клајнфелер*⁴ додуше признаје, да се из ограничења вишег судије да испитује само оне делове пресуде, противу којих се жали, не може извести закључак забране *ref. in rejus*.

Јер, када се н. пр. оптужени жали на величину казне онда је судија ограничен да испита само то, да ли је казна правична. Према томе он би могао и већу казну изрећи. Али Клајнфелер затим изводи, да би у томе лежала противуречност, да се с једне стране призна дотичној страни ограничење разматрања пресуде на извесне тачке, а с друге стране да се дозволи последица, која је противна интересу заинтересоване стране.

Ако мало изближе размотримо ове разлоге, видећемо да они нису у ствњу да издрже критику, која се и нехотице сама намеће. Што се тиче правичности, на коју се позивају

¹ Seuffert, Ueber die reform. in rejus (1861).

² Schwarze, Holtzendorfs Handbuch d. deutsch. Strafprocessr. II. Bd. стр. 283 и ост.

³ Lilienthal, Holtzendorfs Rechtslexicon, Bd. III. стр. 199. и ост.

⁴ Kleinfeller, Gerichtssal, Bd. XXXVIII, стр. 579 и ост.

браниоци забране *ref. in rejus*, она ни у колико не би била повређена тиме, што би оптужени у II. инстинцији био евентуално осуђен на строжу казну. Јер, када оптужени, као приватно лице, апелује и тражи да му се изрекне правичнија казна, онда се с правом можемо запитати, зашто да виши суд, који у име државе има да разматра да ли је казна по закону правично одмерена не би могао и већу или строжу казну изрећи. Право државе да казни за учињену кривицу јавног је карактера и постоји у општем интересу. Све, на што оптужени, који је за кривога оглашен има права, то је, да му се изрекне правична казна, па када виши суд, као виша инстанција нађе, да је суд I. инстанције изрекао малу или благу казну, онда нема разлога да виши суд, у томе погледу, не може пресуду поправити.

Исто тако је погрешно у праву оптуженога на подношење незадовољства, гледати неку врсту бенефиције. Незадовољство или жалба вишем суду спадају у правна средства, дакле су извесна права, којима дотична страна хоће да заштити своје интересе. У томе дакле нема никакве бенефиције.

Ни приговор, да би у *reform. in rejus*, када само оптужени подноси незадовољство биле неке противуречности, не може ни у ком случају опстати. Јер чим се у праву подношења незадовољства не буде гледала нека нарочита бенефиција, већ само извесно право, што правно средство и јесте у ствари, онда ту нема никакве противуречности, ако виши суд, разматрајући ту пресуду нађе да је казна мала па је и повећа. Тврђење, да би многи оптужени можда одустао од права подношења незадовољства није без икаква основа али би то само био случај онда када и сам оптужени буде уверен да је одвећ мало и благо кажњен. Али у томе случају сва је вероватноћа да ће приватни тужилац, или ако се дело казни по службеној дужности, државни тужилац поднети незадовољство, те ће виши суд имати прилике, да исправи грешку првостепеног суда.

Као један веома важан аргуменат у прилог забране *ref. in rejus* наводе њени браниоци паралелу, коју они повлаче између кривичног и грађанског поступка. У целокупном грађанском поступку влада тако звани *диспозитивни принцип*, т. ј. принцип да од воље парничних страна зависи не само

шта ће они као доказ у своју корист употребити већ и противу ког ће дела пресуде војевати. А у кривичном поступку, како ови писци тврде влада до пресуде у I. инстинцији *принцип официјални*, јер се кривице, по правилу, истражују по службеној дужности. Међутим, како поменути аутори тврде, поступак пред вишим судовима приближује се више *диспозитивном* принципу, који влада у грађанском поступку. За ово своје тврђење налазе они ослоња у томе, што се пресуде првостепених судова разматрају у вишем суду само по иницијативи дотичне стране.¹ Ако се ни једна страна (тужилачка и оптужена) не жали, виши суд не може ни имати врлике да се упусти у разматрање (сем случаја смртне пресуде).

На први поглед овај разлог изгледа доиста јак и ми ћемо се на њему мало више задржати.

Кривично право, као што је познато, јавног је карактера. Право државе да казни кривца, признато је овој не само ради заштите права и интереса појединаца већ и у општем интересу. Отуда се и огромна већина кривичних дела истражује и казни по службеној дужности, а један мали и незнатан део кривица остављен је иницијативи приватних лица (повређеног или оштећеног), те се истражује тек по тужби тих лица. Из овога јасно изилази, да тако звани *диспозитивни принцип* у кривичном поступку не може бити признат, већ да је он сасвим нешто изузетно (код кривица које се казне по тужби приватног тужиоца), и да у кривичном поступку преовлађује *официјални принцип*.

Ми смо видели, да браниоци забране *ref. in rejus* тврде, да официјални принцип вреди само у поступку прве инстанције. У поступку виших инстанција влада диспозитивни принцип. И заиста, када узмемо у обзир како наша тако и остала важнија законодавства ми видимо, да пресуде судова I. инстанције могу бити предмет разматрања у вишем суду тек по изјављеном незадовољству или жалби оптуженога или онога, који се по закону сматра као тужилац. Само када је оптужени осуђен на смрт, пресуда се разматра по званичној дужности (види §§ 261. и 272. кр. суд. пост.).

Па, при свем том, из овога факта изводити, да у по-

¹ Dr. Norden, op. cit. стр. 786.

ступку код виших инстанција преовлађује принцип диспозитивни, било би веома погрешно. У данашњем крив. пост. усвојен је акузаторни принцип, како би се одвајањем тужиоца као засебног органа од судске власти, загарантовала што боља и поузданија истрага и што непристраснија функција суда. И у поступку код I. инстинције рад суда зависи од тужбе државнога тужиоца, т. ј. без његове тужбе не може се никоме судити, па ипак зато нико неће моћи порећи јаван карактер целокупном крив. поступку. Јер, ако би оптужна власт и одустала од тужбе, ипак има суд да реши: има ли места прекиду истраге. Могли би се одмах запитати: па откуда долази то да код дела, која се истражују и казне по службеној дужности, може у опште да се деси, да од воље оптуженога зависи, хоће ли виши суд доћи у могућност да размотри пресуду првостепеног суда?

Пре но што одговоримо на ово питање морамо приметити, да ли нећемо при третирању ове теме имати у виду нарочито наш кривични поступак, који има пуно махна и недостатака, већ ћемо се обазрети на модерне поступке и принципе, који су у њима заступљени.

Апстрахујући од тога, да у нас улога државног тужиоца, као оптужног органа, није ни у колико законом опредељена, и да се он до скоро морао увек жалити, према једном староме распису Министра Правде, већ узмемо, да је и у нас државни тужилац један самостални орган, који као чувар законитости има да се стара да ни једно кривично дело не остане некажњено и да ни једном пресудом не буде закон повређен. Ако онда у конкретном случају оптужени буде осуђен на извесну казну, па државни тужилац нађе да је пресуда добра и изјави да је њоме задовољан, а међутим оптужени изјави незадовољство, онда је усвојено, да апелациони суд не сме ићи на отежицу оптуженога. Овако је у нас (§ 266. крив. суд. пост.), а тако је и у немачком (§ 372), аустријском (477), и италијанском (чл. 419) крив. суд. пост. У почетку ове расправе поменули смо, да француски крив. пост. нема о овоме нарочите одредбе, али да су и теорија и пракса у томе сложни да се оптуженоме не може повећати казна, ако нема и незадовољства тужилачке стране.

Да покушамо сада дати одговор на мало више постављено питање. Државни тужилац може, али не мора увек

шта ће они као доказ у своју корист употребити већ и противу ког ће дела пресуде војевати. А у кривичном поступку, како ови писци тврде влада до пресуде у I. инстинцији *принцип официјални*, јер се кривице, по правилу, истражују по службеној дужности. Међутим, како поменути аутори тврде, поступак пред вишим судовима приближује се више *диспозитивном* принципу, који влада у грађанском поступку. За ово своје тврђење налазе они ослоња у томе, што се пресуде првостепених судова разматрају у вишем суду само по иницијативи дотичне стране.¹ Ако се ни једна страна (тужилачка и оптужена) не жали, виши суд не може ни имати прилике да се упусти у разматрање (сем случаја смртне пресуде).

На први поглед овај разлог изгледа доиста јак и ми ћемо се на њему мало више задржати.

Кривично право, као што је познато, јавног је карактера. Право државе да казни кривца, признато је овој не само ради заштите права и интереса појединаца већ и у општем интересу. Отуда се и огромна већина кривичних дела истражује и казни по службеној дужности, а један мали и незнатан део кривица остављен је иницијативи приватних лица (повређеног или оштећеног), те се истражује тек по тужби тих лица. Из овога јасно изилази, да тако звани *диспозитивни принцип* у кривичноме поступку не може бити признат, већ да је он сасвим нешто изузетно (код кривица које се казне по тужби приватног тужиоца), и да у кривичном поступку преовлађује *официјални принцип*.

Ми смо видели, да браниоци забране *ref. in rejus* тврде, да официјални принцип вреди само у поступку прве инстанције. У поступку виших инстанција влада диспозитивни принцип. И заиста, када узмемо у обзир како наша тако и остала важнија законодавства ми видимо, да пресуде судова I. инстанције могу бити предмет разматрања у вишем суду тек по изјављеном незадовољству или жалби оптуженога или онога, који се по закону сматра као тужилац. Само када је оптужени осуђен на смрт, пресуда се разматра по званичној дужности (види §§ 261. и 272. кр. суд. пост.).

Па, при свем том, из овога факта изводити, да у по-

ступку код виших инстанција преовлађује принцип диспозитивни, било би веома погрешно. У данашњем крив. пост. усвојен је акузаторни принцип, како би се одвајањем тужиоца као засебног органа од судске власти, загарантовала што боља и поузданија истрага и што непристраснија функција суда. И у поступку код I. инстинције рад суда зависи од тужбе државнога тужиоца, т. ј. без његове тужбе не може се никоме судити, па ипак зато нико неће моћи порећи јаван карактер целокупном крив. поступку. Јер, ако би оптужна власт и одустала од тужбе, ипак има суд да реши: има ли места прекиду истраге. Могли би се одмах запитати: па откуда долази то да код дела, која се истражују и казне по службеној дужности, може у опште да се деси, да од воље оптуженога зависи, хоће ли виши суд доћи у могућност да размотри пресуду првостепеног суда?

Пре но што одговоримо на ово питање морамо приметити, да ли нећемо при третирању ове теме имати у виду нарочито наш кривични поступак, који има пуно махна и недостатака, већ ћемо се обазрети на модерне поступке и принципе, који су у њима заступљени.

Апстрахујући од тога, да у нас улога државног тужиоца, као оптужног органа, није ни у колико законом одређена, и да се он до скоро морао увек жалити, према једном староме распису Министра Правде, већ узмемо, да је и у нас државни тужилац један самостални орган, који као чувар законитости има да се стара да ни једно кривично дело не остане некажњено и да ни једном пресудом не буде закон повређен. Ако онда у конкретном случају оптужени буде осуђен на извесну казну, па државни тужилац нађе да је пресуда добра и изјави да је њоме задовољан, а међутим оптужени изјави незадовољство, онда је усвојено, да апелациони суд не сме ићи на отежицу оптуженога. Овако је у нас (§ 266. крив. суд. пост.), а тако је и у немачком (§ 372), аустријском (477), и италијанском (чл. 419) крив. суд. пост. У почетку ове расправе поменули смо, да француски крив. пост. нема о овоме нарочите одредбе, али да су и теорија и пракса у томе сложни да се оптуженоме не може повећати казна, ако нема и незадовољства тужилачке стране.

Да покушамо сада дати одговор на мало више постављено питање. Државни тужилац може, али не мора увек

¹ Dr. Norden, op. cit. стр. 786.

подносити незадовољство. Ма да у нас ово није прецизно регулисано законом, једним скорашњим расписом Министра Правде скренута је пажња државним тужиоцима да се не морају увек жалити, већ само тада, када би нашли, да је кривица могла бити и друкче пресуђена. Овим се расписом хтело да спречи претоваривање виших судова излишним жалбама, јер су државни тужиоци, према једном старом распису имали обичај да се жале и онда, када у опште нема законске могућности да се пресуда ма у чему измени.

Ако, према овоме, ни оптужени не би поднео незадовољство односно жалбу, онда пресуда (изузев изречене смртне казне) постаје извршном и виши суд нема могућности да пресуду разматра и евентуално преиначи.

У овом факту не треба гледати ни неку нарочиту бенефицију према оптуженом, нити сматрати, да је тиме кривична процедура изгубила свој јавни карактер. Државни тужилац, као орган који има да бди над строгим извршењем закона и да недопусти никакву повреду закона врши све дотле своју функцију. Докле не нађе, да је правда задовољена и не да се ни замислити, да ће он намерно своју дужност пропустити да учини. И чим се државни тужилац не жали мора се као вероватно узети да је пресуда правилна. У пракси ће се сасвим изузетно десити, да се државни тужилац не жали, сем ако је изречена максимална казна, у ком је случају његово незадовољство и излишно. Па ипак се дешава да се држав. тужилац у конкретном случају не жали и ако пресуда првост. суда има можда какав недостатак. Ово су наравно изузетни случајеви и долазе обично услед какве заблуде држав. тужиоца.

Према реченоме у томе факту, што је оптуженоме и тужилачкој страни стављено на вољу да се жале или не жале, не треба нипошто изводити диспозитивни карактер поступка, који би имао да наступи пред судовима више инстанције.

Али сада наступа један други моменат, који браниоцима забране *ref. in rejus* даје ослонаца за њихово тврђење, а то је што се виши суд при разматрању има да ограничи само на оне тачке или делове пресуде, противу којих се у незадовољству односно жалби војује.

Што се овога навода тиче, у колико би се он тицао нашега крив. поступка, морамо приметити, да би тај навод

морао потпуно отпасти. У нашем крив. суд. пост. нема наређења, које би било оптуженоме, било тужилачкој страни налагало, да они у незадовољству морају тачно изложити, којим су делом пресуде незадовољни. Напротив у нашем крив. пост. у § 264. побројано је на шта све апелациони суд има по званичној дужности да мотри.

Ради бољег третирања овог питања, ми ћемо ову одредбу цитирати у њеној потпуности:

„Суд апелациони при разматрању оних дела, за која је надлежан, пазиће:

1., је ли све ислеђено, што је по закону нужно да се дело обелодани и кривица оцени;

2., је ли дело по закону казнимо и да није застарело, или доцнијим околностима заглађено;

3., је ли о свему, што је у тужби изложено, суђено и је ли пресуда јасна;

4., је ли све што треба по закону у призрење узето и оцењено;

5., је ли кривица по закону окачествована;

6., је ли кривац, према делу, на закону казну осуђен;

7., је ли пресуда у смотрењу приватних потраживања, ако се и о овоме уз кривицу суди, као и о трошковима сведока и вештака на закону основана.

На недостатке под бројем 7. суд ће само по незадовољству дотичне стране мотрити, а на све друго пазиће по званичној дужности, чим је дело, ма по чијем незадовољству, пред њега дошло“.

Као што се из ове законске одредбе види, изузев приватних потраживања и трошкова, на све остало има апелациони суд да мотри по службеној дужности, ако је ма која страна незадовољство изјавила, дакле, ма и сам оптужени.

Ова одредба, међутим, стоји у очигледној опреци са одредбом § 266. крив. суд. пост., према којој апелациони суд може ићи на отежање кривцу само онда, ако има незадовољства онога, који се по закону за тужиоца узима. Јер, ако би апелациони суд нашао да дело по својој квалификацији спада у тежу кривицу, или, да кривац, према делу, није осуђен на закону казну, од каквог би то значаја било, када се оптуженоме не сме изрећи већа ни строжа казна.

Претпоставка је, додуше, да ће државни тужилац обра-

ћати довољно пажње и да ће у оваквом случају увек изјавити незадовољство. Али, може се десити, да државни тужилац, држећи да је дело добро оквалификовано, буде пресудом задовољан, а виши суд, разматрајући пресуду по незадовољству оптуженога, нађе да је дело погрешно оквалификовано и да стоји дело теже кривице, онда наступа нешто, што се ни у ком случају не слаже ни са позивом државе, да се свака кривица по закону оцени и казни, ни са позивом вишега суда. На што у опште прописивати вишем суду да по службеној дужности мотри на квалификацију дела и изречену казну, а не дати му могућности да грешку првостепеног суда поправи?!

Из наведенога види се најбоље у којој мери у крив. поступку може доћи у сукоб општи или јавни интерес са једном бенефицијом, која је без икаквог оправдања нашла места у позитивном закону. С једне стране апелационом суду се ставља у дужност да на извесне тачке у пресуди обрати пажњу по службеној дужности, а одмах другом једном одредбом забрањује се суду *reformatio in rejus*, ако нема и незадовољства тужилачке стране. Наш законодавац је у овом питању остао недоследан, јер је најпре признао официјални принцип и у поступку вишега суда, а затим дао превагу диспозитивном принципу, у случају ако нема незадовољства тужилачке стране.

Страна модерна законодавства остала су бар доследна, јер су прописала да онај, који подноси незадовољство, има дужност да значи, на које тачке пресуде изјављује незадовољство. Ми ћемо се још једном осврнути на важнија страна законодавства, а сада само напомињемо, да је код њих заиста у поступку код виших судова дата превага диспозитивном принципу.

Према изложеноме, ми на раније постављено питање можемо одговорити: контрола виших судова установљена је као и правосуђе у опште, у интересу општем. У разматрању пресуда од стране вишег суда нетреба гледати никакву бенефицију за оптуженога, већ само што већу гаранцију за што боље правосуђе. Разлог, што пресуде по кривицама, које се казне по службеној дужности не иду и без незадовољства вишем суду, лежи једино у томе, што се претпоставља, да кад државни тужилац, као орган, који се брине о томе, да

се очува законитост, не налази повода за жалбу, да је онда заиста правда и задовољена. А ако незадовољство подноси само оптужени, онда је претпоставка, да је он довољно, па можда и одвећ строго за своју кривицу кажњен, али по људској природи стара се, да своје стање побољша.

Разуме се да од овога може бити и изузетака, о чему ће у идућем одељку бити такође говора.

II.

Je ли забрана *reform. in rejus* у опште оправдана?

Ми смо још у почетку ове расправе нагласили, да се забрана *ref. in rejus* почела уводити праксом најпре у Француској и то још почетком XIX столећа. Немци су сматрали и ову новину као једну од слободоумних идеја, које су поникле у француској револуцији, па су је убрзо усвојили и почели уводити у своја партикуларна законодавства, те је најзад нашла места и у кривичном пост. за немачку царевину (§ 372).

Познати су нам у главном разлози, које браниоци забране *ref. in rejus* поглавито износе и ми смо те разлоге у I. одељку ове расправе и побијали. У овоме одељку ми ћемо се постарати, да ово питање мало опширније и све-страније третирамо, како би се са што више поузданости могао извести закључак о умесности или неумесности ове забране.

И када је ова идеја у самом почетку истакнута није у њено оправдање ништа од важности изношено и ми смо о томе у I. одељ. ове расправе такође говорили. У овоме одељку ми ћемо да се обазремо поглавито на модерна законодавства и пројекте, па да оцењујући улогу, коју треба процедура виших инстанција да има, изведемо закључак, да ли институцију забране *reform. in rejus* треба и даље задржати и унети у нови пројекат крив. суд. пост.

За француски *code d' instruction criminelle* већ смо казали, да он не садржи нарочите одредбе о овоме питању, али да је судска пракса још од 1806. год. усвојила принцип: *que l' appel du condamné ne peut jamais avoir pour effet d' aggraver sa position*. Поступци немачки (372.), аустријски (§ 295) и италијански (чл. 419), као и нови пројекти немачког (§ 330) као и италијанског поступка (чл. 546) забрањују

reformatio in pejus, ако је задовољство поднето само од стране оптуженога или у његову корист.

Ово је свакојачко значајна појава и њој се мора тражити узрока.

Ми смо поред осталих разлога видели и тај, да се поступак пред вишим судом сматра као поступак диспозитивног карактера, а нарочито с тога, што у незадовољству ваља навести тачке пресуде, са којима дотична страна није задовољна.

Када се има на уму, да се оптужени често жале без икаква разлога и стварају велики и излишан посао вишем суду, онда је свакако умесна одредба, која ово тражи. У нас, међутим овакве одредбе нема.

Али, када се има на уму, да је виши суд, разматрајући било квалификацију дела, било величину одмерене казне, дужан да оцењује често пута обоје, а често пута само величину казне, према захтеву оптуженога, онда је непојмљиво како законодавац може забрањивати преиначавање пресуде на штету оптуженога, ако виши суд нађе, да стоји неко теже кривично дело, или да је с обзиром на околности, под којима је дело извршено, изречена одвећ мала или блага казна. Видели смо, шта више, да по нашем крив. поступку Апелација по службеној дужности оцењује и квалификацију дела и дали је казна по закону изречена, па ипак апел. суд не сме да преиначи пресуду на штету оптуженога, ако нема незадовољства тужилачке стране. У овоме се огледа велика недоследност законодавчева, апстрахујући јавни интерес, кога ради се и истражује и казни кривично дело.

Зар само за то, што државни или приватни тужилац нису сматрали за потребно да изјављују незадовољство треба дозволити, да оптужени избегне казну, какву по закону заслужује. Код дела, која се казне само по тужби приватног тужиоца ствар је сасвим проста, али код крив. дела, која се истражују и казне по службеној дужности, овом забраном се управо иде противу правосуђа и општег интереса. Приватни тужилац, код кривица, које се казне по службеној дужности, сасвим је од секундарног значаја и за њ су врло често накнада штете и трошкови од већег значаја но и сама казна, те се он с тога може и не жалити. Али државни тужилац може и поред најсавеснијег вршења дужности про-

пустити да се жали кад на пр. нађе да је оптужени на доста велику казну осуђен. Но може се десити, да по незадовољству оптуженога, виши суд нађе да стоји друго, теже дело кривице. Да ли је онда право, да оптужени избегне казну, на коју би за такво дело морао бити осуђен?! У пракси се на пр. често дешава, да првостепени суд призна оптуженом и олакшаване околности, за које апелациони суд, по својој оцени, налази, да оне не постоје! Услед овога првостепени суд изрекне благу казну, а државни тужилац, држећи, да је првостепени суд правилно оценио олакшаване околности, не изјави незадовољство. Правда у овом случају није задовољена и то чисто кривицом законодавчевом.

Могло би се овоме на супрот истаћи, да би исти резултат био ако се ни оптужени не би жалио, те пресуда не би ни дошла на разматрање апелационом суду.

Нема сумње, да би у том случају био општи интерес такође окрњен, али та повреда не би била тако груба ни поторична, јер у том случају не би ни дошло до констатације да је пресуда првостеп. суда неправилна.

Но узмимо сада обратни случај, т. ј. да незадовољство изјави само државни тужилац тражећи да се пресуда преиначи на штету оптуженога. Апелациони суд, међутим разматрајући пресуду првостепеног суда нађе, с обзиром на олакшаване околности, да је казна велика и оптуженоме смањи казну. Ово законом није забрањено и у сваком случају је и право да се оптуженоме казна смањи, када апелациони суд, као виша контрола оцени и нађе, да је првостепени суд изрекао велику или неправедну казну. Јер, када је кривична одговорност већ утврђена, онда оптужени има право да очекује праведну казну. Настаје сада без сумње умесно питање: Зашто онда да апелациони суд нема исто право према оптуженоме и онда, када само он изјави незадовољство, ако сама нађе, да је казна одвећ мала и неправедна. Оптужени, који је заиста било невин, било има коју олакшицу, коју првостепени суд није довољно оценио, тај ће увек без зазора изјавити незадовољство апелационом суду и очекивати другу пресуду. А какав окорели злочинац, који сада с пуно дрскости и цинизма изјављује незадовољство и ствара често пута велики и излишан посао вишем суду, предомислио би се и не би подносио незадовољство, када би знао, да му

виши суд може повисити или поштрити казну, ако нађе, да он већу казну заслужује.

Ову незгоду забране *ref. in rejus* осећају и они, који нису њени апсолутни противници, као *Норден* у његовој већ поменутој расправи. С тога они предлажу да се у зак. крив. пост. унесе право државног тужиоца, да он и у последњем моменту, када је већ доцкан да и сам може изјавити незадовољство, има т. зв. *beneficium adhaesionis*, т. ј. да се може придружити незадовољству оптуженога, како би виши суд имао права да евентуално преиначи пресуду и на штету оптуженога. Ово предлаже и *Брахфогел*,¹ који је иначе противник забране *ref. in rejus*. Они ово траже тим пре, што ово право и по грађ. суд. пост. припада противној парничној страни, а како они налазе, да пред вишим судом треба да преовлађује диспозитивни принцип и у кривичном поступку, то је ово тражење сасвим оправдано.

Но баш сам овај захтев *benef. adhaesionis* најочитије говори противу забране *ref. in rejus*. Зар се овим придруживањем незадовољству оптуженом у последњем тренутку, не изиграва потпуно забрана *ref. in rejus*, која би требала да буде нека нарочита бенефиција за оптуженога? Зар онда није и боље и правилније, да виши суд свакада, када разматра пресуду, ма по чијем незадовољству има права да преиначи пресуду како на корист, тако и на штету оптуженога, када то из законских разлога буде потребно?

Као што се из изложенога види, забрана *ref. in rejus* има се сматрати као једна законска аномалија.

Ова аномалија на жалост нашла је места у закону и у погледу жалби на касациони суд. У § 275. крив. суд. пост. изречно је казано, да ће касациони суд моћи чинити примедбе на отежање кривцу само онда, ако има жалбе онога, који се по закону узима за тужиоца, или жалбе оштећенога о накнади штете или трошкова.

Не само да се оваква одредба налази и у модерним законодавствима, која смо раније, говорећи о незадовољству, поменули, већ је она нашла места и у новим пројектима крив. пост. немачкога и италијанскога.

¹ Brachvogel, Zulässigkeit der *ref. in rejus*, Zeitschrift f. ges. Strafrechtswiss., Bd. XIII. стр. 218.

Колико је неоправдана ова бенефиција, која је прокрчила себи пута и у најмодернија законодавства може се најбоље видети из практичних примера, чега ради нека нам буде дозвољено да наведемо неке од њих.

Да наведемо најпре један пример пресуде првостепеног суда, противу које је изјавио незадовољство само оптужени.

Узмимо да је *A* оптужен за хотично убиство без предомишљаја (I одељ. § 156. к. зак.). Оптужени се на претресу брани и наводи сведоке, који му утврђују, да је он од убијенога доведен у јарост тиме, што му је убијени псовао и ружио жену. На основу тога оптужени буде осуђен за дело убиства из II одељ. § 156. к. зак. на 5 година затвора.

Али, како оптужени скоро никада нису задовољни казном, коју изрекне првостепени суд, оптужени изјави незадовољство и у незадовољству наведе неколике сведоке, који ће утврдити, да је погинули напао псовком на оптуженога на његовом — оптуженога — имању и тражи да се ти сведоци испитају, те да му се казна смањи. Државни тужилац, међутим, налазећи да је казна од 5 год. затвора довољна за убиство извршено у афекту не поднесе незадовољство. Апелациони суд нареди да се испитају сведоци оптуженога, па да му се акта кривице врате на разматрање. Сведоци оптуженога, међутим, на претресу утврде, да је оптужени на против најпре отишао на имање убијенога и први напао убијенога псовком па да је затим тек убијени вратио псовку оптуженом. На основу оваког стања апелациони суд налази, да би овде требало изменути квалификацију дела и да овде стоји дело убиства из I. одељ. § 156. к. з., али пошто нема незадовољства тужилачке стране, то он нема друге могућности, већ да оснажи пресуду првостепеног суда. Разуме се да би ово била велика неправда, али се она може десити, јер и приватни и државни тужилац знају да се за убиство у афекту изричу махом благе казне, те с тога се могу и не жалити, када оптужени буде осуђен на 5 год. затвора.

Оваких примера могло би се повише навести, а нарочито таквих, гди су границе за одређивање квалификације крив. дела веома блиске, тако, да првостепени суд може лако дело оквалификовати као кривицу блаже врсте, док у ствари стоји теже дело. Државни тужилац у уверењу да стоји дело, које се блаже каани, пошто је за такво дело и тужбу поднео

и за то дело изречена довољна казна не налази разлога да се жали. А оптужени, по општој навици и често подстакнути својим браниоцем, изјави незадовољство, знајући да пресуда апелационог суда не може испасти на његову штету. Овакав случај може се често десити код крив. дела из §§ 165. и 167. к. зак. У ствари може постојати дело из § 165. а дотична је оптужена за дело из § 167. и првостепени суд у заблуди нађе да стоји дело из § 167. па изрече казну од два месеца затвора. Државни тужилац се не жали, јер налази да је довољна казна, пошто је по § 167. максимална казна три месеца. Оптужена, међутим, изјави незадовољство. Апелациони суд разматрајући пресуду и акта нађе да је квалификација погрешна и да стоји дело прикривања порођаја које се казни по § 165. к. зак. и које се дело казни до пет година затвора. Али ова констатација апелационог суда би била сасвим бескорисна, јер се пресуда не може преиначити на штету оптужене.

Овакви исти и њима слични примери могли би се навести и у погледу изјава жалбе касационом суду. И у том случају може се десити да државни тужилац не изјави жалбу и онда касациони суд по § 275. крив. суд. пост. нема могућности да у погледу квалификације дела учини примедбу на отежање оптуженога. Све, што би касациони суд у таквом случају могао учинити, то је, што би он у особезом писму могао суду приметити грешку, коју је нашао, ради будућег управљања суда (§ 276. кр. суд. пост.).

Нема сумње да се ова законска аномалија осетила и приметила на надлежном месту, те је то и морало дати повода, у своје време, Министру Правде да изда распис, по коме се државни тужилац морао увек жалити односно изјављивати незадовољства, кад год се дело истражује и казни по службеној дужности. Овај распис је, међутим, замењен једним скорашњим, који државне тужиоце упућује да незадовољства и жалбе изјављују само тада, када налазе, да је случај могао бити и друкче расправљен и пресуђен.

Као што се види једну законску аномалију тешко је исправити и она се може само законодавним путем отклонити. Отуда се у страниј правој литератури и појавио захтев, да се у пројекат крив. пост. унесе *beneficium adhaesionis*, по коме би се државни тужилац, када не би у року изјавио

незадовољство, могао у последњем тренутку, придружити незадовољству оптуженога. Но о овоме је већ било говора.

Пре но што би завршили овај одељак неће бити излишно да у вези с нашим питањем претресемо и питање: да ли у крив. пост. треба прописати и одредбу, по којој свака страна, мора како у незадовољству, тако и у жалби касационом суду да означи тачно чиме је у пресуди незадовољна, односно за жалбу у чему налази да је закон повређен.

Не само што овакве одредбе налазимо у модерном законодавству, већ и у новом пројекту немачког крив. пост. (§§ 317. и 337.).

У нашем крив. суд. пост. нема одредбе, која би нарочито прописивала мотивисање незадовољства или жалбе, али пракса узима, да када се у незадовољству или жалби нарочито не истиче противу чега се жалба изјављује, да се онда узима да се противу целокупне пресуде војује.

Но ми налазимо, да су модерна законодавства у овом погледу у праву и да зак. о крив. пост. треба ово питање прецизно да регулише са ових разлога.

1. Веома ће редак случај бити, да је пресуда првостепеног суда тако погрешна и непотпуна, да се мора противу целокупне пресуде војевати а и када би се тај случај десио, онда је ипак дужност стране, која се жали, да означи прецизно све махне пресуде и да образложи своје замерке.

2. Виши судови, као контрола да се како формални тако и материјални закони правилно примењују, најбрже и најлакше ће ту своју функцију вршити, ако им дотичне стране саме скрену пажњу на евентуалне неправилности. Иначе би се морало губити много времена нарочито још и с тога, што се у незадовољствима и жалбама оптужених и бранилаца, а покадшто и приватних тужилаца, налазе и наводи, који не одговарају правој стању ствари. Губљење времена у овом случају иде на уштрб брзине правосуђа.

3. У кривичном поступку је циљ да се пронађе материјална истина. За време претходне истраге и на главном претресу и тужилачка страна и оптужени с браниоцем и суд труде се, да се што боље пронађе материјална истина. Према томе претпоставка је да је то до прве пресуде и постигнуто. Ако сада ма која заинтересована страна ипак налази, да је суд пропустио нешто извидети, или оценити, или да је ма-

теријални закон погрешно примењен, она нека то и изнесе у своме незадовољству, а виши суд, као већи колегијум, имаће онда ту контролу и да изврши и урадиће што по закону за сходно нађе.

Ни у ком случају, дакле, не треба дозволити изјављивање незадовољства или жалбе без нарочитог истицања махна дотичне пресуде и без мотивације. Иначе би се то равнало са шиљањем пресуда вишем суду по службеној дужности, а то би за велику већину кривичних дела било излишно и нецелисходно.

Најзад и виши суд ће увек бити склон да верује, да пресуда и нема никаквих недостатака и неправилности када их заинтересована страна нарочито не истиче, те ће свакако и разматрање бити површније, што би било на штету дотичне стране и правосуђа.

Пошто смо сада дали разлоге за то, да се у незадовољству и жалби треба нарочито да назначи противу чега се жали и да се образложе замерке, које се противу пресуде чине, да се још за један моменат вратимо нашем главном питању.

Ми смо већ раније нагласили да диспозитивни принцип, који у поступку код виших судова преовлађује не би требао ни смео да одузима јаван карактер, који крив. поступак на себи носи. Већ и из оно мало примера, које смо навели, лако јо било увидети, до каквих се апсурдности долази забраном *ref. in rejus*. А када се још узме у обзир § 264. нашег крив. пост., који у 6 тачака прописује на шта апелациони суд има по службеној дужности да мотри, онда се тај апсурд још више повећава.

Али узмимо сада у обзир нашу будућу реформу крив. поступка. Њена сумња да ће се пред апелационим судом увести усмени поступак. Замислите сада случај, да иницијативом оптуженога бууде одређен претрес, на коме се покаже не само неоснована одбрана оптуженога већ суд нађе да стоји теже дело, или да је дело извршено под много тежим околностима, но што је пресудом првостепенога суда утврђено. Каква поруга за правосуђе, да виши суд, чијем се колегијуму придаје и већа важност, нема могућности да правди прибави задовољења.

Према свему, дакле, што смо до сада изнели о овоме питању, ми се не устежемо изјаснити се противу забране

reformatio in rejus, и ако она постоји и у модерном законодавству и ако је предвиђају и поменути два нова пројекта. И у законодавству често пута влада мода која је од штете по правосуђе, али је дужност свих мислених правника а нарочито практичара, да се свима средствима боре противу укорених заблуда и махна у законодавству. А једна таква је заиста и забрана *ref. in rejus*.

III.

Има ли места забрани *ref. in rejus* код иступних дела?

Одмах морамо напоменути да ми при расправи овог питања имамо у виду само иступна дела, предвиђена у III. части казн. зак., за чије је разматрање према §§ 15. и 16. полиц одредбе надлежан првостепени суд, који може пресуду полицијске или општинске власти *одобрити*, *поништити* или *преиначити*.

Наш садањи казн. зак. по угледу на старија законодавства усвојио је тројну поделу кривичних дела тако звану трихотомију и израз *иступ* означава најлакшу врсту кривичних дела. Поступак за ову врсту кривица прописала је Уредба од 18. маја 1850. год., и она их назива *полицијским пресјупцима*. Ми се на овоме месту нећемо упуштати у третирање питања који је израз подеснији, али ћемо ипак нагласити, да дајемо првенство изразу *пресјуп* над изразом *иступ*, као и да смо присталица двојне поделе кривичних дела.¹

Иступи или иступљења како их наш казн. зак. назива спадају у ред кривичних дела, којима се по правилу вређају прописи, који или забрањују извесне радње или препоручују да се нешто мора чинити, јер се иначе грози у неколико приватним, а поглавито општим интересима. Ово последње је већином случај. Ову врсту кривица називају и *полицијском неправом*. Главно је, што ове треба имати на уму, да је огромна већина ових кривица повреда законских прописа којима држава хоће да заштити повреду извесних права па ма се тиме та права и не повредила. На пр. ко по вароши или преко моста одвећ брзо на колима или коњу пројури и т. д. С тога ове кривице и називају полиц. неправом, или као што наша Уредба од 18. маја 1850. назива

¹ Пројекат и Мотиви казног зак. за Краљевину Србију, 1910. г. стр. 99—103.

полиц. преступком. Изузетно се вређају и права појединаца на пр. иступне крађе (§ 391.), преваре (§ 382.) и т. д.

И стога баш и јесте колико интересантно толико и важно питање, да ли може бити *reform. in rejus* код иступних дела, пошто се већина њих казни по службеној дужности, те приватног тужиоца у том случају нема, а у нас државни тужилац нема никакве функције при оптужби за иступна дела.

Наша полиц. уредба нема никакве одредбе о томе па и измењени и допуњени §§ 15. и 16. пол. уредбе говоре само о праву жалбе дотичних страна, о року за изјаву жалбе и о томе да првостепени суд може пресуду *одобрити, поништити* или *преиначити*.

Првостепени суд, дакле, има надлежност апелационог и касационог суда. Питање је сада: да ли он, у случају преиначавања пресуде може ову преиначавати на штету оптуженога или у случају примедба, да ли може ове учинити такође на штету оптуженога, ако нема приват. тужиоца или га има, али се он није жалио?

Наше је мишљење, да првостепени суд може, ма по чијој жалби иступну пресуду преиначити, или поништити примедбама, којима се иде на отежицу оптуженога и то са ових разлога.

1. Што у полиц. уредби, као поступку за иступна дела нема никакве одредбе о томе, а одредбе §§ 266. и 275. крив. суд. пост. односе се само на пресуде првостепених судова, донесене по злочиним и преступним делима, а само изузетно по иступима када првостепени суд нађе да у место преступног дела стоји иступно. Аналогиче, међутим, не може бити, нити се крив. суд. поступак, као познији закон, може сматрати као нека допуна полиц. уредбе, јер је и сама полиц. уредба мењана и допуњавана и то §§ 15. и 16., који прописују целокупну процедуру око жалбе на иступне пресуде и где се изречно каже, да првостепени суд може пресуду *одобрити, поништити* или *преиначити*. Законодавац, као што се види, није предвидео никакву бенефицију за оптуженога нити се позвао на одредбе §§ 266. и 275. крив. суд. пост., што би он и учинио, да је хтео да принцип забране *ref. in rejus* распростре и на иступна дела.

2. У нас изричу казне за иступна дела општинске и полицијске власти, а не нарочито судови, као у Француској,

Немачкој, Аустрији и т. д., те према томе ни државни тужилац нема никаква удела при истраживању и пресуђивању иступних дела. Према томе у већини иступних дела и нема нико други могућности да се жали до само оптужени. Да је, дакле, законодавац хтео, да се жалба може изјавити само у корист оптуженога, или да се пресуда може преиначити само у његову корист, он би то у §§ 15. и 16. полиц. одредбе нарочито нагласио.

3. Иступна дела су, као што смо већ раније напоменули, махом такве природе, да се њима вређају прописи, којима хоће да се спречи угрожавање извесних општих добара и интереса, те се у опште казни само вређање или прекорачавање тих прописа, ако и није наступила сама повреда извесног добра. Стога и општи интерес захтева брзо и ефикасно кажњење оваквих преступника. Ако такав преступник није задовољан првом пресудом и жали се, он мора бити решен да повуче све консеквенце које могу наступити услед разматрања првобитне пресуде. Из праксе је познато, да се оптужени код иступних дела жале и противу најблажих казни, па зар онда није умесно, да се у случају неумесне жалбе може оптуженоме казна и повисити. На овај начин би се, без сумње, спречило подношење сасвим неоснованих и неумесних жалби, те би се и првостепеним судовима и полицијским и општинским властима уштедео приличан посао који се сасвим излишно ствара неоснованим жалбама. Првостепени судови су обично наклоњени ублажавању казни, што оптужени махом знају, па се жале и онда када су одвећ благо кажњени и када заслужују много већу казну.

Ово наше мишљење односи се на стање *de lege lata*, али смо ми са разлога изнетих и сада и у погледу *ref. in rejus* у опште мишљења, да се и *de lege ferenda* да могућности *ref. in rejus* и у случају, када само оптужени изјављује жалбу.

Може нам се и у овом случају као противразлог изнети, да се у извесним модерним законодавствима налази забрана *ref. in rejus* и код иступних дела. И заиста ми такву забрану налазимо како у немачком и аустр. крив. поступку, тако и у новим пројектима немачком и италијанском крив. суд. поступка. Али се не сме заборавити, да у њих државно тужиоштво постоји као засебна самостална институција и да државни тужилац, као чувар законитости, врши своју функцију и код среских судова, који изричу казне и по иступним делима.

У осталоме, овоме излишном стварању послова првостепеним судовима могло би се стати на пут и на тај начин, што би се пресуде, по којима је дотични осуђен до 100 динара новчане казне или до 10 дана затвора, сматрале као извршне. Разуме се, да би надлежност за изрицање казни по иступним делима требало пренети на среске судове.

Но и у томе случају, као и на случај опште реформе крив. суд. пост., која се очекује, наше је мишљење, да *ref. in rejus* треба допустити код свих кривичних дела јер се то једино слаже са јавним карактером кривичнога права и са задатком државе да се стара, да кривац буде по заслуги кажњен.

IV.

Завршно посматрање питања о *reform. in rejus*.

1. Усвајањем акузаторног принципа у крив. поступању није ни у колико нарушен официјални карактер поступка у крив. делима, ма да на први поглед изгледа да у поступку код виших судова преовлађује диспозитивни карактер. Ово се погрешно изводи из тога факта, што пресуда првостепеног суда (изузев пресуде, која изриче смртну казну) може доћи пред виши суд само по незадовољству или жалби једне од интересованих страна, и што се виши суд, по правилу, има да ограничи при разматрању само на онај део пресуде, противу кога се војује. На прву замерку има да се одговори да без тужбе држав. тужиоца не би ни првостепени суд дошао у могућност да суди, па се ипак зато претходној истрази не пориче јаван карактер. А што се друге замерке тиче, она је такође неумесна, јер би понављање целокупне процедуре (гди постоји усменост и пред апелац. судом) стварало веома често велики и излишан посао, који би био од штете по брзину правосуђа и стварао велике трошкове.

2. Давање овако велике и по правосуђе штетне бенефиције оптуженоме само зато, што се и тужилачка страна није жалила, сасвим је неоправдано. И државни и приватни тужилац могу често бити, услед извесних околности, обманути нарочито у погледу квалификације дела. И када оптужени, при свем том, није задовољан, већ тражи накнадно извиђање, онда нема никаква оправдања да се јавни интерес потпуно не задовољи.

3. Разлог, да би оптужени често пута напустили своје право изјављивања незадовољства или жалбе, бојећи се по-

горшања свога положаја, неуместан је. Колегијум вишега суда, који је и бројно већи, спремнији и искуснији, увек ће бити најбоља гаранција, да ће оптужени наћи потпуног задовољења, ако су му замерке умесне, и оптужени, који је било невин, било одвећ строго осуђен, неће се никада устезати да изјави жалбу. Само окорели и покварени злочинци, на случај блаже осуде, не би се жалили вишем суду, из бојазни за повишење казне, а то би, ако ни државни тужилац не би поднео жалбу, била мања штета, но у првом случају.

4. Предлог и од стране противника *reform. in rejus*, да државном тужиоцу законом да *beneficium adhaesionis*, када он не изјави на време незадовољство или жалбу, најбољи је доказ о томе, да и они сами увиђају законску аномалију забране *ref. in rejus* и њене штетне последице по јавни интерес. Међутим овај *beneficium adhaesionis* био би једно обилазно средство, да се изигра бенефиција која је оптуженоме једном руком дата а другом му се одузима.

5. Само тај разлог, што и модерна законодавства и модерни пројекти крив. суд. пост. усвајају начело забране *ref. in rejus*, када нема жалбе тужилачке стране, не би се могао успешно истицати, када се зна како се тешко укорене заблуде лече. А ова бенефиција која је законом дата оптуженом, није ништа друго до једна заблуда, која нема оправдања ни у науци, ни по својим практичким последицама. Француска револуција, која је човечанству донела многу слободу и много добра, исто тако је дала и повода по некој заблуди. И зачетак ове заблуде односно забране *ref. in rejus* треба тражити у слободоумним идејама француске револуције. Али случајно ова бенефиција нема никакве везе са слободом оптуженога. Оптуженоме се има гарантовати слобода, ако је невин, као и то, да у случају кривице не буде осуђен на неправедну казну. О каквим бенефицијама ту не може бити ни говора.

Према свему изложеноме ми смо мишљења да је задатак сваке реформе законодавства, да из позитивних закона уклања све аномалије, које су од штете по правосуђе, па с тога држимо, да у нови пројекат крив. суд. пост. ни у ком случају не треба унети забрану *ref. in rejus*.

Новије схватање задатка кривичног права свакако се буни противу овакве институције.

Од истог писца изашле су засебно отштампане ове расправе:

1. **Алкохолизам и злочин.** Београд, 1900. Цена 0·60 дин. (Прештампано из Полиц. Гласника).
2. **Бело робље.** Београд, 1901. Цена 1 дин. (Прештампано из Бранича).
3. **О безопасном покушају.** Београд, 1901. Цена 0·50 дин. (Прештампано из Бранича).
4. **О урачуњивости без обзира на слободну вољу.** Београд, 1904. Цена 1 дин. (Прештампано из Бранича).
5. **О повреди тела.** Београд, 1906. Цена 0·70 дин. (Прештампано из Бранича).
6. **О убиству.** Београд 1910. Цена 1·40 дин. (Прештампано из Архива).
7. **Појам крађе de lege ferenda.** Београд, 1912. Цена 0·60 дин. (Прештампано из Архива).
8. **О преиначавању пресуда на штету оптуженога (reformatio in rejus).** Београд, 1913. Цена 0·60 дин. (Прештампано из Архива).

32763

Цена 0·60 дин.